

УМЕНИЕТО ЗА РАБОТА С НАУЧНИ ДОКУМЕНТИ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АКАДЕМИЧЕН РАСТЕЖ

Яна Р. Донева, Вяра П. Ангелова

Библиотека на Икономическия университет – Варна

„Съвременната библиотека не се ограничава до книги и медии. Тя е място за учене, сътрудничество и активно творчество.“

Wirtschafts Woche

Резюме. Статията представя проекта „Умението за работа с научни документи като възможност за академичен растеж“, който се осъществи в Икономическия университет – Варна. Описани са серията от обучения, проведени в рамките на инициативата, и постигнатите резултати. Анализирани са читателските нагласи и потребности на базата на анкетно проучване след проведените семинари. Очертани са насоки за по-нататъшно развитие и задълбочаване (насърчаване) на знания за работа с научна информация.

Ключови думи: университетски библиотеки; информационни ресурси; информационна грамотност; цитирание; библиографиране; научна библиография

Въведение

В исторически план библиотеките на колежи и университети са били естественото място за студенти, преподаватели, служители и изследователи, търсещи информация. Академичните библиотеки служат не само като хранилище на знания и като информационен посредник. В наши дни ролята на тези учреждения се видоизменя и те все повече се възприемат и като част от обучителните горещи точки (hotspots) в институциите, към които принадлежат.

В съвременното общество, когато информационният поток буквално залива потребителите, е изключително важно всеки изследовател да може да се ориентира към ключовата и полезна за него информация и да може да различава научното от псевдонаучното. Творческият процес в университетска среда е базиран на използване и работа с електронни и традиционни каталози и библиотеки; методология на разработване на научни статии; професионал-

на информираност по отношение на системите за рефериране и индексиране на периодичните печатни и електронни издания, както и за индикаторите за оценка на научните публикации. Библиотеките винаги са били определящ фактор за облика на университетите. Те са признати както за пазители, така и за разпространители на знания. Университетската библиотека подкрепя научните дейности по много начини, като се ангажира с: информационно-библиографски и библиотечно опознавателни консултации и обучения за студенти, докторанти и преподаватели; комплектуване, обработка и предоставяне за ползване на релевантни на профила ѝ информационни ресурси; учебителни семинари за ефективно и правилно използване на различни информационни източници и др.

С цел подпомагане научната работа в университетска среда беше започнат и проект за обучение на академичния и преподавателски състав, докторанти и студенти „Умението за работа с научни документи като възможност за академичен растеж“ към ИУ – Варна. В рамките на инициативата се проведе обучение за подготовката на научни публикации, като статии, доклади, реферати, дипломни работи и др., съобразени с всички международни стандарти. Фокусът на дейностите бе да се помогне преподавателите, докторантите и студентите да придобият или доразвият необходимите им изследователски умения за работа с научния информационен масив, достъпен в университетската библиотека. Разработените вече теми дават в синтезиран вид основни научно-практически знания за библиографиране и цитиране на научните документи, видовете научни документи, стратегии за търсене и оформяне на научен труд според вида му. Практиката показва съществени пропуски в знанията на потребителите на информация по отношение на уменията им да ползват и представят библиографски научната информация. Актуалността на темите, които бяха разработени и представени чрез Проекта, се засилва от факта, че новопостъпилите студенти, докторанти и млади научни работници много често за първи път се сблъскват с необходимостта да ползват и да се ориентират във вторичната (основно библиографска) информация в каталози, бази от данни и други информационни ресурси. От друга страна, стандартите, регламентиращи библиотечната и научната работа, търпят постоянни промени и необходимост от точното им прилагане в практиката. И тук е мястото на академичната библиотека да насърчава и подпомага придобиването на знания и умения за учене и развитие.

Научни документи и уменията за работа с тях

Съвременните канали за достъп до научна информация са много и различни, но университетските библиотеки си остават основните сред тях. Те притежават значителни, донякъде почти неограничени, информационни възможности, благодарение на електронизацията и дигитализацията на нацио-

налния и световния информационен поток. Специализираните библиотечни колекции (традиционни и електронни) са скъпоструващ информационен ресурс, но движат научното познание и практика.

Академичната библиотека, и в частност Библиотеката на Икономическия университет, има следните основни функции: комплектува, обработва, предоставя и съхранява научноинформационни ресурси според спецификата и областите на знанието, изучавани в образователната институция. Библиотечно-информационният фонд се формира с години на базата на постъпилите в учреждението информационни ресурси (първични документи – учебници, монографии, енциклопедии, речници, списания, стандарти и пр.). Научноинформационните ресурси се обработват библиотечно и посредством каталози и представената в тях (вторична – предимно библиографска) информация се предоставя на нейните потребители (основно студенти, преподаватели и др.). От изключително голямо значение за удовлетворяване на потребността от научна информация са и платформите с бази данни от външни източници, предоставяни като допълнителни услуги.

От умението за работа с научни документи в много голяма степен зависи академичното развитие на представителите на всяка образователна институция. То се придобива с времето и опита, но изграждането му е двустранен процес между потребителите на информация, от една страна, и библиотечните специалисти, от друга.

Целта в настоящата публикация е да се представи проектът „Умението за работа с научни документи като възможност за академичен растеж“. В тази връзка основните научноизследователски задачи се свеждат до следното.

Първо, представяне на някои основни видове научни документи и правила за тяхното цитиране.

Второ, разкриване на възможностите и стратегиите за търсене на пълнотекстова или аналитико-синтетична релевантна за индивидуалния потребител информация.

Трето, анализ на читателските нагласи и потребности на базата на потребителски търсения на научни документи и проведените обучителни семинари за работа с тях.

Методи на изследване. В статията се анализират, обобщават и синтезират читателските нагласи и интереси в резултат на проведени обучения за работа с библиотечно-информационни източници, съпроводени с кратко анкетно проучване сред три основни категории потребители на научна информация (студенти, докторанти и преподаватели) в област икономика и компютърни науки.

Като информационни посредници, които познават научната литература и информационните продукти и услуги, библиотечните специалисти са призвани да бъдат в помощ на студентите и научните работници и да ги ориентират

рат в намирането и възможностите за ползването на необходимите им документи, така наречената ядрена информация според Закона на разсейване на информацията на Бранфорд (Lawani 1981). В научните среди, и в частност в библиотекознанието и документологията, има различни теоретични гледни точки и определения за различните термини. Проучването на източници с информация е не само метод на изследване, но и задължителен етап от всяка научноизследователска работа. За целта на нашето изследване на читателските интереси разглеждаме основни видове научни документи, с които работят потребители, без да се обсъждат известни разлики в терминологията на учените специалисти по библиотечно дело у нас и по света. (Виж напр.: Shvetsova-Vodka 2018, pp. 93 – 106).

Някои основни видове научни документи и техните особености

– Документът е фиксирана на носител информация с определени реквизити (характеристики), за да бъде тя идентифицирана (ГОСТ Р 7.0.8-2013, с. 2). Документ (от латинската дума *documentum* – образец, свидетелство, доказателство) е материален обект, съдържащ информация във фиксиран вид и специално предназначен за нейното съхраняване и предаване във времето и пространството (Речник на българския език, Т. 4, 2012).

Класиците на документологията – Пол Отле (23.08.1868 – 10.12.1944) и Николай Александрович Рубакин (13.07.1862 – 23.11.1946), за понятието документ:

Пол Отле в своя „Трактат за документацията: Книга за книгата. Теория и практика“ (1934 г.) въвежда за първи път термина документ. Според него в широк смисъл и накратко казано, документът е неодушевен предмет със знакова форма и на носител (Otlet 2004, p. 102). За Отле – „понятието книга е условен термин, за обозначаване на документи от всякакъв вид“ (Otlet 2004, p. 103).

Н. А. Рубакин разширява понятието книга, като включва в него и устната реч. В смисъл, че „книгата в нередки случаи започва като разговор, който после се систематизира, записва и по този начин изкрystalизира в ръкописна или печатна реч“.

Съвременна документология (наука за документа):

Според Юрий Николаевич Столяров – един от представителите на съвременната документология, документ е всеки материален обект, който носи необходимата ни информация. Всеки материален обект става документ само когато той се използва за получаване на информация. Документът е носител на квант информация, която може да се извлече от дадения обект (Stolyarov 2019).

В по-тесен смисъл, документ е смислова информация, записана по изкуствен начин на материален носител, представляваща единица в семантичния процес (Stolyarov 2015, p. 27).

В нашия конкретен случай говорим за документа като съставна част от библиотечния фонд и това е: семантична информация, записана с помощта на знакова система върху материален носител, която съответства на профила на дадения библиотечен фонд (Stolyarov 2015, p. 353).

Според международния стандарт ISO 2001 Информация и документация определението за документ е записана информация или материален обект, който може да се третира като единица в процеса на документиране. В БДС-ISO 690:2021 (Информация и документация. Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси), както и в ISO 5127:2017 (Информация и документация. Основни положения и речник) информационен ресурс е общият термин, който обхваща други видове ресурси в допълнение към документите. Документите се различават значително по форма и характеристики. Затова в различните професионални случаи ги наричат: „носител“, „заглавие“, „елемент“. В библиотечната практика ги наричат също „публикация“, „ресурс“, „информационен ресурс“.

В по-новата библиографска практика навлезе понятието информационен ресурс. Ето защо ще се позовем и на определението за информационен ресурс в още непеведения на български език като официален, но приет за действащ в България БДС-ISO 690:2021. Според БДС-ISO 690:2021 Информация и документация. Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси:

– Информационен ресурс е произведение на интелектуалната или художествената дейност, проява или обект във физическа (традиционна) или цифрова форма или друг актив (източник), който допринася за човешкото познание (BDS ISO 690:2021, p. 4).

Обучителните семинари, проведени сред трите основни категории потребители на информация (студенти, докторанти и преподаватели) в Икономическия университет – Варна, през месец март 2023 г., включваха кратко представяне на основните видове научни публикации и начините за цитирането им според изискванията на различните стилове (като примерите за цитиране бяха представени по два начина: традиционно (ръчно) и автоматизирано, с помощта на библиографски мениджъри, чрез съответния софтуер (на разположение в Word и Mendeley). Обученията, които бяха подготвени, съдържаха разяснения относно работата с различните видове информационни ресурси, използвайки и изучавайки отделните стандарти за цитиране на научни документи. При обучението на студентите освен спецификата при разработване на курсови и дипломни работи бяха представени и основните характеристики и структури, използвани при написването на научен доклад и научна статия. (Виж напр.: Atanasov 2016, pp. 50 – 55).

Обучителният семинар за докторанти разшири основните видове научни документи, като добави кратки сведения и начин за оформяне на дисертация и монографичен труд.

Работата на студентите, докторантите и преподавателите с научната литература предполага формиране на умения за правилно позоваване и цитиране на различните видове информационни ресурси. Цитирането и позоваването са данни, описващи ресурс или част от него, достатъчно прецизни и подробни, за да бъде той локализиран (идентифициран) (BDS ISO 690:2011, р. 7). Според други учени цитирането буквално означава използване на чужд текст в кавички със задължителна библиографска препратка към информационния източник, откъдето е взет (Zaharchuk & Kiy & Paramonova 2015, р. 117).

Професионално оформеното цитиране предполага познаване на действащите в момента стандарти за цитиране на различните видове информационни ресурси (традиционни и електронни) и източниците в научната библиография задължително се организират в библиографски списък съобразно вида и спецификата на научния труд, за който се отнасят. Отделните библиографски данни, от своя страна, се представят според изискванията на съответната издаваща организация, издателство на списание и пр. Авторите са задължени да библиографират цитираната литература съобразно тези изисквания. В момента последният преведен официално на български език стандарт за цитиране е БДС ISO 690:2011. Информация и документация. Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси (BDS ISO 690:2011, 47 р.). За улеснение на потребителите от ИУ – Варна, Библиотеката предоставя и „Кратко ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси по БДС ISO 690:2011“ (Angelova). В рамките на всеки стандарт има много и различни стилове за цитиране. На пример в ИУ – Варна, в голяма част от катедрите за публикационната дейност е избран стил Harvard. Но всяко учреждение, конференция и списание си избира кой стил да възприеме за материалите, които приема.

В съвременната наука и практика цифровите технологии осигуряват повишена конкурентоспособност. Информационните технологии притежават „компонент за обработка на данни“ (Dimitrova 2018, р. 64), който е пряко свързан с подобряване на ефективността както в научната дейност, така и в практиката. Благодарение на използването на съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в уеб базираните платформи с бази данни като Scopus и Web of Science има вградени библиографски мениджъри (напр. Mendeley), които автоматизират и унифицират цитирането, и отпаднава ръчната обработка на данни, при която са възможни човешки грешки, особено при подреждането на отделните елементи в описанието на цитирания източник. Съвременните изследвания (Dimitrova 2018, р. 67) показват, че „цената на компютърната мощност за обработка на данни е поне 8000 пъти по-ниска, отколкото при ръчната такава, преди 30 г.“, когато нивото на ИКТ е твърде далече от съвременните CAD/CAM¹ системи, MIS², ERP³ системите и други информационни системи, използвани за вземане на решения и за

координация, контрол, анализ и визуализация на информация в различни организации. Научното цитиране е специфична библиографска дейност, която изисква умения за ориентация при работа с действащите стандарти и стилове за описание. Автоматизираното научно цитиране изисква единствено точни входни данни и би могло да се извършва коректно и от неспециалисти по библиография.

След като е определена тематиката на научната работа и са подбрани необходимите документални източници (нормативни документи – закони, постановления и др., стандарти, монографии, статии, сборници с доклади и пр.), е необходимо да се организира използваната научна литература (информационни ресурси) в списък с определена структура и по строго определени правила за цитиране.

Методите на цитиране са „в текста“ и „под линия“

Оформяне на списъка с използваната литература (библиографията) може да бъде:

- а) по азбучен ред на цитираните източници;
- б) по реда на номерата на цитиранията в текста;
- в) по видове на цитираните документи.

Цитираните документи се разделят по видове издания, когато са много и публикацията е обемен труд (монография, дисертация и пр.). Например:

1. нормативни документи – закони, постановления, заповеди, правилници, наредби и др.;
2. книги – монографии, сборници, справочна литература и др.;
3. статии (от периодични или продължаващия издания).

Ако се публикува в България и материалът е на български език, за препоръчване е да се посочи първо литературата на кирилица и после на латиница.

Информационен поток и неговата аналитико-синтетична обработка

Развитието и разгръщането на творческия потенциал е важно при протичане на образованието и се базира на фундаментални умения. Част от тези основни умения са езиковите и математическите, както и използването на собственото въображение. Колкото по-леко се прилагат тези качества, толкова по-лесно ще могат да бъдат използвани в ситуации, изискващи по-сложно творческо мислене.

Аналитико-синтетическата обработка на информацията е творческа дейност по превръщането на първичната информация (тази от първичните научни документи: монографии, учебници, сборници с доклади, статии и пр.) в така наречените вторични документи във вид на:

– библиографски описания (които се индексират с класификационен индекс според приетата в съответната библиотека класификационна схема – в

научните библиотеки в България се прилага Универсалната десетична класификация);

– сведения от служебен характер (шифри за местоположението на документа, сигнатури за неговата идентификация и пр.);

– библиографски записи (ако библиографските описания са съпроводени с анотация или реферат);

– преводи от един език на друг на съответните описания или записи;

– научни обзори (аналитични, реферативни, библиографски);

– библиографски указатели и други подобни.

По думите на Аркадий Василиевич Соколов (Sokolov 2013) „колективното библиотечно-библиографско творчество в областта на аналитико-синтетичната преработка на информацията намира израз в потоците библиографска информация, в системата от библиотечни каталози и справочния апарат на библиотеките, във вид на структурирани библиотечни фондове“. Когато библиографското описание е съпроводено с анотация или реферат на съответния източник, то се нарича библиографски запис.

Информационното търсене често включва аотирани или реферирани източници, за да ориентира по-добре читателя в избора на релевантната за него научна информация.

Анотацията е кратка характеристика на първичния документ (напр. учебник, монография и пр.) от гледна точка на неговото съдържание, предназначение, форма и др. особености. Тя има справочен или препоръчителен характер и е полезна при търсенето на научните първоизточници⁴.

Рефератът е кратко представяне съдържанието на първичния документ – съдържа основни фактически сведения и изводи, а също и данни за описваните в него обекти. Той служи за ориентация в информационните потоци и има познавателни функции. Реферирането е интелектуален, творчески процес, включващ осмисляне и аналитично-синтетична преработка на информацията, която се представя във вид на нов (вторичен) документ – реферат, който има своя езиково-стилистична форма (Bakalova, Vylchev & Ralchev 2012, p. 67 – 68).

В последните десетилетия в основата на автоматизираните стратегии за търсене повечето от предлаганите научни документи са съпроводени с анотация или реферат, а голяма част са и в пълен текст. Анотациите и рефератите са видове на аналитико-синтетична преработка на информацията в помощ на читателите за бърз преглед и ориентация и показват дали даденият документ съответства на информационната потребност. Аотирането и реферирането са специфични творчески дейности, които помагат на потребителите на информация да се ориентират в необятния информационен поток. А умениято за прилагане на различни стратегии на търсене, включително и с помощта на библиотечно-информационните специалисти, помага на студентите и преподавателите да намерят релевантната за тях научна информация.

Възможности и стратегии за търсене на информация

Завишеният обем на научните публикации в последните години, както и произтичащата от това сложност за библиотеките и методите, чрез които литературата се организира и разпространява, изискват постоянни обучения на потребителите. Бързите промени в методите на преподаване и породената от това тенденция към по-широко използване на мултимедийни учебни ресурси също добавят нови измерения към обучителния процес.

Трите основни цели на обучението на потребителите независимо от нивото са:

- да обучи потребителя да използва ефективно библиотечните ресурси;
- да предостави на потребителя умения за самостоятелно търсене на информация;
- да насърчи потребителя да потърси помощта на библиотечни специалисти.

Умелият и адекватен подбор на научна литература стои в основата на добрите научни трудове. За да бъдат систематизирани източниците, в последните години научните работници използват основно електронни каталози. Аналитичните картотеки и каталозите на хартия стъпка по стъпка излизат от употреба, защото биват прехвърляни в електронен формат. Добре структурираното търсене е най-ефективният начин за набиране на материали по зададена тема. Предварително трябва да сме наясно какво ще търсим. Първият етап е точно и адекватно формулиране на въпроса на проучването. Основа за това са подходящите ключови думи, описващи разглеждания проблем, и задаване на ограничения на източниците.

Ограниченията могат да се отнасят до:

- разглеждания период, т.е. години, съотносими към изследването;
- език, на който ще се търсят подходящите литературни източници;
- географски район, в който направено или с който е свързано изследването;
- издателство и връзка с определени учреждения и проекти;
- ключови думи и предмет на материала.

Свързването на термините, ползването на синоними и свързващи частици също е от голямо значение. Използва се така наречената булева алгебра (Boolean Algebra), която включва логическите оператори:

- „И“ = “AND” – чрез избирането на тази команда могат да бъдат извлечени резултати с текстове, съдържащи точно определени термини;
- „ИЛИ“ = “OR” – тази функция се използва при търсене на публикации, съдържащи една или друга ключова дума;
- „НЕ“ = “NO” – това действие позволява на потребителите да изключват от търсенето определен израз или термин.

Стратегията за търсене е добре обмислен план за търсене на информация (Mircheva 2012, p. 60). Информацията може да бъде изведена от печатни или

електронни източници. Както вече споменахме, в наши дни търсенето се осъществява чрез електронни каталози. Източниците могат да бъдат във вид на учебници, учебни помагала, монографии, специализирани научни списания и пр. По-обемистите разработки дават обща или специфична информация по проучвани проблеми. Научните статии са лесно достъпни и бързо могат да бъдат разглеждани чрез т. нар. библиометрични или бази данни за цитирания (citation databases) като Scopus, Google Scholar Citations, Microsoft Academic Search и др. Някои от базите предоставят безплатно само достъп до резюме и за пълния текст е нужна регистрация или да се заплати. Важно е търсенето на статии да се извършва в рецензирани списания. Това означава, че има упражнен контрол и подбор на научното съдържание.

При прегледа на материали по дадена тема често се достига до бази, които са по-скоро мрежи от изследователи. При нужда всеки може да се обърне персонално към даден автор и да изпрати молба за достъп до изследването му. Такъв тип платформи са ResearchGate и Academia.edu.

В наши дни световната мрежа (www – world wide web) е система, която осигурява обмен на мултимедийна информация. Чрез нея може да се достигне до безброй уебстраници и платформи, предоставящи електронни копия на книги и издания. Интернет източниците са безценен извор на доказателства. Публикуваните научни и статистически данни в повечето случаи са подпомогани от световни, правителствени и неправителствени организации. Примери за такива страници са:

– www.science.gov – американска правителствена търсачка за над 2200 научни сайта;

– www.pdfdrive.com – най-големият уебсайт за безплатно изтегляне на книги в pdf формат;

– www.refseek.com – търсачка за академични ресурси; повече от милиард източника: енциклопедии, монографии, списания;

– www.nsi.bg/bg – уебсайт на Националния статистически институт, където е осигурен достъп до официалната статистическа информация за страната.

Впоследствие запазването и извличането на резултатите може да става в различни формати. Всеки от тях е съвместим с различни софтуери за визуализиране на научните изследвания. Някои от най-ползваните формати са CSV (Comma-separated values) таблици, RIS (Research Information Systems), BibTeX и др.

Читателски нагласи и потребности при работата с научни документи

Задачите, които бяха поставени при подготовката на програмата на курса, бяха:

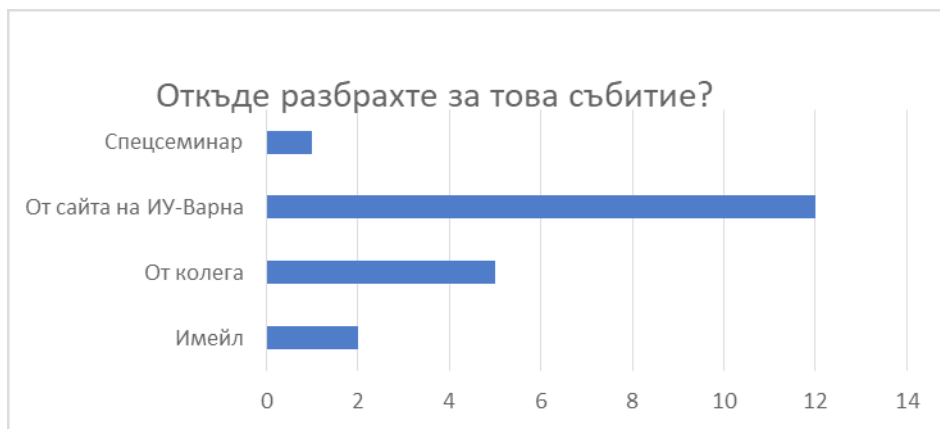
– формиране на информационния миروглед на личността;

– усвояване на рационалните похвати и начини за самостоятелно провеж-

дане на търсене на информация в съответствие със задачите на учебния процес в университета;

- обучение на студентите на методите за търсене на всички типове и видове документи в различни информационни източници и бази данни;
- формиране на навиците за информационно самообслужване както в условията на традиционни библиотеки, така и в интернет;
- оформяне на резултатите от самостоятелна учебна и научноизследователска дейност – подготовка на дипломни работи, реферати, проекти и др.

След приключване на обучителните курсове беше проведено анкетно проучване с цел оценка на полезността на събитието и събиране на информация за бъдещи инициативи. Популяризирането и набиране на участници в обученията винаги стои в основата на добрата им организация. Повечето от присъстващите бяха разбрали за курсовете от сайта на Университета и от колеги, споделили новината. Интернет е мощен инструмент за разпространение на информация и сайтът на учебното заведение предоставя детайлна информация за различните курсове, програми и активности. Също така, споделянето на новини сред колегите е важен начин за разпространение на информация и за създаване на взаимно подпомагаща се общност.

Фигура 1. Обобщени резултати от анкетно проучване

Всички участници без колебание счетоха, че обученията са били изключително полезни за тях. Студентите възприемат тези активности като първа крачка за разработването на дипломните им работи. Докторантите изразиха мнение, че желаят още обучения в посока оформление на научни разработки и информационно ориентиране. Преподавателите смятат, че регулярни библиотечни инициативи, свързани с Регистъра публикации – Академичен

състав (виж: <https://publications.ue-varna.bg/home>) и подпомагане на публикационната дейност, ще са от полза при академичното им израстване. Всички бяха единодушни, че курсовете са полезни за тях и трябва да бъдат още по-активно популяризирани. А Библиотеката трябва да продължава да предоставя интересни и актуални образователни възможности за своите читатели.

При дискусия с участниците в обученията се откриха читателските нагласи и потребности на читателите спрямо работата с научни документи. Част от тях са следните.

– Търсене на актуална информация и натрупване на нови знания: читателите искат да бъдат в крак с последните научни открития, новини и напредъка в техните области на знания и научни интереси.

– Разбиране на методологията: научните документи често съдържат сложни методологии и статистически анализи. Читателите желаят ясни обяснения, които да ги насочат как да интерпретират резултатите и данните правилно.

– Проверка на източници и доказателства: на читателите им е трудно да търсят добре документирани и научно обосновани твърдения, които да подкрепят авторските твърдения и изводи. Те се насочват към използването на рецензирани издания, за да бъдат сигурни в достоверността.

– Критично мислене и оценка: на читателите им е трудно да оценят надеждността и валидността на представените данни и изводи.

– Разбиране на специфични термини и понятия: научните документи понякога използват специализиран терминологичен език, който читателите често не разбират, за да интерпретират правилно информацията. Основният език на повечето нови и задълбочени изследвания е английският, който понякога е проблем.

– Откриване на вдъхновение и идеи за изследване: някои читатели търсят научни статии за вдъхновение или за намиране на теми и направления за собствените си научни изследвания. И желаят да бъдат насочвани и подпомогани в този процес.

Заклучение

Академичните библиотеки подкрепят институциите, от които са част, чрез широк набор от дейности, включително:

– насърчаване на грамотност (цифрова, медийна и информационна) и умения, с подкрепата на специализиран персонал;

– предоставяне на мрежа от сайтове и платформи чрез глобални партньорства за достъп до информационни ресурси, програми и услуги;

– те са сърцето на изследователската и академичната общност.

Университетската библиотека на ИУ – Варна, подпомага своите читатели чрез премахване на бариерите за досег до информацията. Достъпът до колекции се осъществява чрез онлайн и *de visu* изложби и лекции. Обученията за

работа с научни документи се предоставят безплатно за увеличаване знанията и уменията на заинтересованите лица. Университетските библиотечни дейности включват: програми за дигитализация; работа с национални, държавни и обществени библиотеки и сдружения, като допълнителни канали за информация, индивидуални и групови обучения и др.

Разработените лекционни курсове, посветени на работата с научни документи, са първа крачка от създаването на цялостна програма от страна на библиотеката за обогатяване на информационната култура на потребителите ѝ. Работи се в посока да се даде възможност на студентите да бъдат обучавани: да анализират и оценяват новите информационни технологии и електронните ресурси; да разработват и прилагат критерии за оценка на информационните електронни ресурси; да работят с пълнотекстови външни информационни ресурси и да извличат научна информация, необходима за тяхната работа и/или образование. Предвижда се обогатяването на обособената дигитална изследователска зона в сайта на Библиотеката с кратки видеа или видеоуроци, свързани с академичното писане.

Днес Библиотеката има потенциала да отговори на предизвикателствата на времето, да увеличи и предоставя възможности за придобиване на знания на нуждаещите се. Впоследствие потребителите ще имат възможност да използват придобитите информационни умения творчески и да внедряват добри световни и европейски практики в своята бъдеща учебна и научноизследователска дейност.

БЕЛЕЖКИ

1. Computer Aided Design/Computer Aided Manufacturing.
2. Management Information System.
3. Enterprise Resource Planning.
4. <http://library.mephi.ru/icb2/glav2.html>.

ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВ, С. 2016. Научната обзорна статия – създаване, стил и структура. *Педагогически форум*, № 1, с. 50 – 55. [Прегледан 24.03.2023]. ISSN 1314-7986. Достъп от: https://drive.google.com/file/d/10pm_DvlEzt4AyaywE9gfWF4NpjiPqyBk/view?fbclid=IwAR0PVRIExC1EAFXcDEsO9sOacRE3NPiTCHCy66If8DeMAsGbGawK3hhFqA.
- БАКАЛОВА, М.; ВЪЛЧЕВ, Б.; РАЛЧЕВ, П., 2012. *Учебно-методическо ръководство по академично четене и писане: за студенти от професионално направление „Политически науки“*. София: Изд. комплекс УНСС.

- БДС ISO 690:2021. Информация и документация. Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси. София: БИС, 2021, 160 с.
- БДС ISO 690:2011. Информация и документация. Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси. София: БИС, 2011, 47 с.
- БДС ISO 5127:2017. Информация и документация. Основни положения и речник. София: БИС, 2021, 427 с.
- ГОСТ, Р. 7.0.11-2011. Диссертация и автореферат диссертации. [Просмотр 24.03.2023]. Доступ: https://diss.rsl.ru/datadocs/doc_291ta.pdf.
- ГОСТ, Р. 7.0.8-2013. Система стандартов по информации, библиотечно-му и издателскому делу. Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения. [Просмотр 20.03.2023]. Доступ: https://www.directum.ru/blog-post/gost_r_708-2013_sistema_standartov_po_informacii_bibliotechnomu_i_izdatelskomu_delu_deloproizvodstvo_i_arhivnoe_delo_terminy_i_opredelenija.
- ЗАХАРЧУК, Т. В., КИЙ, М. И., ПАРАМОНОВА, И. Е., 2015. Информационные ресурсы науки и техники: Учебное пособие. Санкт-Петербург: СПбГИК, 2015. 137 с.
- КРАТКО ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси по БДС ISO 690:2011. Състав. Вяра Петрова Ангелова. [Прегледан: 24.03.2023]. Досъп от: <https://www.ue-varna.bg/uploads/filemanager/310/files/Citation%20BDS%20ISO%20690%202011.pdf>.
- ОТЛЕ, П. 2004. Трактат о документации. Книга о Книге. Теория и практика. Библиотека, библиография, документация: избр. тр. пионера информатики. Москва: ФАИР-ПРЕСС ; Пашков дом, 2004. Цит. по: СТОЛЯРОВ, ЮРИЙ НИКОЛАЕВИЧ. 2018. Наша история. Научно-технические библиотеки, № 10, с. 102. [Просмотр: 20.03.2023]. Доступ: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-10-98-115>.
- РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК 2012 / БАН. Институт за български език: Т. 4. Деятелен-Е. 2. доп. и прераб. изд. София: Акад. Изд. Проф. Марин Дринов, 2012, 974 с. ISBN 978-954-32-2532-3.
- СОКОЛОВ, А. В. 2013. Информатические опусы. Опус 13. Информационный поиск как разновидность аналитико-синтетической переработки информации – Доступ: https://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2013/6/ntb_6_1_2013.pdf [Просмотр: 06.05.2023].
- СТОЛЯРОВ, Ю. Н. 2015. Библиотечный фонд: Учебник. Санкт-Петербург: Профессия.
- СТОЛЯРОВ, Ю. Н. 2018. П. Отле и Н. А. Рубакин: творческое содружество. *Научно-технические библиотеки*, № 10, с. 98 – 115. [Просмотр:

- 20.03.2023]. ISSN 1027-3689 (print). 2686-8601 (online). Доступ: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-10-98-115>.
- СТОЛЯРОВ, Ю. Н. 2019. Почему в перечень дисциплин библиотечно-информационного бакалавриата нужно ввести учебный курс «Документология» вместо «Документоведения». *Культура: Теория и практика: Электронный научный журнал. Москва: Московский государственный институт культуры ...*, 2019, Вып. 2(29). с. 1 – 2. [Просмотр: 20.03.2023]. Доступ с: <http://theoryofculture.ru/issues/104/1233/>.
- ШВЕЦОВА-ВОДКА, Г. Н. 2018. Ноосферная тематика в документологии. *Науч. и техн. б-ки*, № 9, с. 93 – 106. [Просмотр: 20.03.2023]. Доступ с: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-9-92-105>.
- ШИШКОВ, Р.; ТАЧЕВА, В.; МИРЧЕВА, И. И МУТАФОВА, Е., 2012. *Помагало за докторанти*. Варна: Стено. ISBN 978-954-449 626-5.
- DIMITROVA, K., 2018. Innovative Information and Communication Technologies – a Precondition for a Higher Competitiveness of the Organization. In: *Applied Computer Technologies: ACT 2018: Proceedings of the 1st International Conference, 21 – 23 June 2018, Ohrid, Macedonia*. Ohrid: University of Information Science and Technology St. Paul the Apostle, pp. 64 – 71. [viewed: 03.05.2023] Available from: https://act.uist.edu.mk/wp-content/uploads/2018/07/Proceedings_ACT2018-Ohrid_v2.pdf ISBN 978-608-66225-0-3. [viewed: 7 May 2023].
- LAWANI, S. M. 1981. Bibliometrics: Its Theoretical Foundations, Methods and Applications *Libri*, vol. 31, no. 4, Jahresband, 1981, pp. 294 – 315. [viewed: 7 May 2023] <https://doi.org/10.1515/libr.1981.31.1.294>.

REFERENCES

- ANGELOVA, V. (sast.). *Kratko pykovodstvo za bibliografski pozovavaniya i citirane na informacionni resursi po BDS ISO 690:2011*. [viewed: 24.03.2023]. Available from: <https://www.ue-varna.bg/uploads/filemanager/310/files/Citation%20BDS%20ISO%20690%202011.pdf>.
- ATANASOV, S. Nauchnata obzorna statiia – syzdavane, stil i struktura. *Pedagogièski forum*, no. 1, pp. 50 – 55. [viewed 24.03.2023]. ISSN 1314-7986. Available from: https://drive.google.com/file/d/10pm_DvIEzt4AyaywE9gfWF4NpjjPqyBk/view?fbclid=IwAR0PVRIExC1EAFXcDEsO9sOacRE3NPiTCHCy66If8DeMAsGbGawK3hhFqA.
- BAKALOVA, M., VYLCHEV, B. & RALCHEV, P., 2012. Uchebno-metodichesko rykovodstvo po akademichno chetene i pisane: Za studenti ot profesionalno napravlenie „Politicheski nauki“. Sofia: Izd. Kompleks UNSS, 100 p. ISBN 978-954-644-386-1.
- BDS ISO 5127:2017. Informaciya i dokumentaciya. Osnovni polojeniya i rechnik. Sofia: BIS, 2021, 427 p.

- BDS ISO 690:2011. *Informaciya i dokumentaciya. Rykovodstvo za bibliografski pozovaniya i citirane na informacionni resursi*. Sofia: BIS, 2011.
- BDS ISO 690:2021. *Informaciya i dokumentaciya. Rykovodstvo za bibliografski pozovaniya i citirane na informacionni resursi*. Sofia: BIS, 2021.
- DIMITROVA, K., 2018. Innovative Information and Communication Technologies – a Precondition for a Higher Competitiveness of the Organization. In: *Applied Computer Technologies: ACT 2018: Proceedings of the 1st International Conference, 21 – 23 June 2018, Ohrid, Macedonia*. Ohrid: University of Information Science and Technology St. Paul the Apostle, pp. 64 – 71. [viewed: 7 May 2023]. Available from: https://act.uist.edu.mk/wp-content/uploads/2018/07/Proceedings_ACT2018-Ohrid_v2.pdf ISBN 978-608-66225-0-3.
- GOST R 7.0. 8-2013. Sistema standartov po informacii, bibliotechnomu i GOST R 7.0.11-2011. Dissertaciya i avtoreferat disertacii. [viewed: 24.03.2023]. Available from: https://diss.rsl.ru/datadocs/doc_291ta.pdf.
- i izdatelskomu delu. Deloproizvodstvo i arhivnoe delo. Ternini i opredeleniya.: [viewed: 20.03.2023]. Available from: https://www.directum.ru/blog-post/gost_r_708-2013_sistema_standartov_po_informacii_bibliotechnomu_i_izdatelskomu_delu_deloproizvodstvo_i_arhivnoe_delo_terminy_i_opredelenija.
- LAWANI, S. M. 1981. Bibliometrics: Its Theoretical Foundations, Methods and Applications *Libri*, vol. 31, no. 4, Jahresband, pp. 294 – 315. [viewed: 7 May 2023] DOI: 10.1515/libr.1981.31.1.294.
- LAWANI, S. M. 1981. Bibliometrics: Its Theoretical Foundations, Methods and Applications *Libri*, vol. 31, no. 4, Jahresband, 1981, pp. 294 – 315. [viewed: 7 May 2023] <https://doi.org/10.1515/libr.1981.31.1.294>.
- Nauchno-tehnicheskie biblioteki, # 10, pp. 98 – 115. [Prosmotr: 20.03.2023]. ISSN 1027-3689 (print). 2686-8601 (online). Dostup: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-10-98-115>.
- OTLET, P., 2004. Traktat o dokumentacii. Kniga o knige. Teoriya i praktika. Biblioteka, bibliografiya, dokumentaciya: Izbranie trudii pionera informatiki. Moskva: FAIR-PRESS ; Pashkov dom. Cit. po: STOLYAROV, YU. N., 2018. P. Otlet i N. A. Rubakin: tvorcheskoe sodruzhestvo. Nauchno-tehnicheskie biblioteki, no. 10, p. 98 – 115. [viewed: 20.05.2023]. Available from: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-10-98-115>.
- RECHNIK NA BYLGARSKIYA EZIK, 2012 / BAN. Institut za bylgarski ezik: T. 4. Deyatelen-E. 2. Dop. i prerab. izd. Sofia: Akad. izd. Prof. Marin Drinov, 2012, 974 p. ISBN 978-954-32-2532-3.
- SHVETSOVA-VODKA, G. N., 2018. Noosfernaya tematika v dokumentologii. Nauch. i tehn. b-ki, no. 9, pp. 93 – 106. [Prosmotr: 20.03.2023]. Dostup s: <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2018-9-92-105>.

- SOKOLOV, A. V., 2013. *Informaticheskie opusy. Opus 13. Informatsionnyy poisk kak raznovidnost analitiko-sinteticheskoy pererabotki informatsii.* [viewed: 20.05.2023]. Available from: https://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2013/6/ntb_6_1_2013.pdf.
- STOLYAROV, Yu. N., 2015. *Bibliotekhniiy fond: Uchebnik.* Sankt-Peterburg: Professiya.
- STOLYAROV, Yu. N., 2018. P. Otle i N. A. Rubakin: tvorcheskoe sodruzhestvo.
- STOLYAROV, Yu. N., 2019. Pochemu v perechen distsiplin bibliotekhnoinformatsionnogo bakalavriata nuzhno vvesti uchebnyy kurs «Dokumentologiya» vmesto «Dokumentovedeniya». [Why in the List of Disciplines of Library and Information Undergraduate Course Should be Introduced «Documentology» Instead of «Records Keeping»]. *Kultura: Teoriya i praktika: Elektronnyy nauchnyy zhurnal.* Moskva: Moskovskiy gosudarstvennyy institut kulturny (...), 2019, Vip., vol. 2, no 29 pp. 1 – 2. [Prosmotr: 20.03.2023]. Dostup s: <http://theoryofculture.ru/issues/104/1233/>.
- ZAHARCHUK, T. V., Kiy, M. I. & PARAMONOVA, I. E., 2015. Informacionnie resursi nayki i tehniki: Uchebnoe posobie. Sankt-Peterburg: SPbGIK.

THE ABILITY TO WORK WITH SCIENTIFIC DOCUMENTS AS AN OPPORTUNITY FOR ACADEMIC GROWTH

Abstract. The article presents the project “The ability to work with scientific documents as an opportunity for academic growth”, which took place at the University of Economics – Varna. The series of trainings conducted within the framework of the initiative and the results achieved are described. Readers' attitudes and needs were analyzed based on a survey conducted after the seminars. Guidelines for further development and encouragement of knowledge for working with scientific information are outlined.

Keywords: academic libraries; information resources; information literacy; citation; bibliography; references

✉ **Yana Doneva**

ORCID iD 0009-0004-0528-2550

Vyara Petrova Angelova

ORCID iD 0000-0001-8509-0815

University of Economics – Varna – Library

E-mail: yana_doneva@ue-varna.bg

E-mail: vyara63angelova@ue-varna.bg